

СПЕЦИФІКА АНГЛОМОВНОГО ЗАКОНОДАВЧОГО ДИСКУРСУ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ

І.А. Семьонкіна, канд. психол. наук (Харків)

В статті авторка аналізує специфічні риси англomовного законодавчого дискурсу та особливості його відтворення українською мовою.

Ключові слова: законодавчий дискурс, юридичний переклад.

И.А. Семёнкина. Специфика англоязычного законодательного дискурса в аспекте перевода. В статье анализируются специфические черты англоязычного законодательного дискурса и особенности его воспроизведения на украинском языке.

Ключевые слова: законодательный дискурс, юридический перевод.

I.A. Semyonkina. Specificity of English legislative discourse in the aspect of translation. The specific features of English legislative discourse and peculiarities of its reproduction in the Ukrainian language are analysed in the given article.

Key words: legal translation, legislative discourse.

В умовах посилення міжнародних зв'язків, розширення інтеграції та адаптації українського законодавства до європейського переклад юридичних документів (законів) стає нагальною потребою, отже все більшу актуальність набуває вивчення юридичного дискурсу та питань його перекладу.

Метою роботи є спроба визначити специфічні риси англomовного законодавчого дискурсу та особливості його відтворення українською мовою.

Матеріалом для дослідження було обрано оригінальні тексти Європейського та Британського законодавства, їх офіційні та власні переклади українською; об'єктом є специфічні риси англomовного законодавчого дискурсу в аспекті перекладу, а предметом аналізу інтерпретативні аспекти діяльності перекладача.

Незважаючи на величезний інтерес сучасних лінгвістів до поняття “дискурс”, його трактування залишається неоднозначним та в багатьох роботах обумовлюється завданнями досліджень. Дуже влучним є висловлювання Т. ван Дейка: “Часто

найбільш розпливчасті поняття та ті, що найважче піддаються визначенню, стають найбільш популярними” [2]. Найбільш адекватним та повним виглядає визначення дискурсу, запропоноване Н.Д. Арутюновою: “зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та ін. факторами; мовлення, що занурене в життя” [4, с. 136-137].

Юридичний дискурс належить до типу інституційного дискурсу, що відноситься до сфери врегулювання соціальних взаємовідносин та характеризується жорсткою організацією та ієрархічною структурою. Він є орієнтованим на всі верстви суспільства та вважається одним з найбільш актуальних дискурсів сучасності. Право – це не тільки сукупність нормативних актів та законів, але і найважливіше досягнення культури усієї цивілізації, яке має бути твердим фундаментом життя як суспільства в цілому, так і окремого індивідуума.

Традиційно виокремлюють такі основні типи юридичного дискурсу: 1) законодавчий; 2) усний су-

довий; 3) письмовий судовий; 4) освітньо-правовий.

Отто Вальтер (Otto Walter) структурує юридичний дискурс за відповідними функціональними галузями права: – 1) мова законів (законодавчі, абстрактні правові норми, призначені законодавцем як для фахівців, так і неюристів); 2) мова юридичної науки та експертиз (коментарі та обговорення спеціальних питань фахівцями для фахівців); 3) мова відомчого писемного спілкування (формуляри, пам'ятки, повістки та ін.); 4) адміністративний жаргон (неофіційне обговорення спеціальних питань фахівцями) [8, с. 44-57]. Для кожного функціонально-стильового різновиду юридичної мови властиві свої специфічні ознаки, норми і правила використання мовних засобів у відповідності до ситуації та комунікативного завдання.

Інтегральною ознакою юридичного дискурсу є ситуація комунікації в юридичній сфері, яка разом з екстралінгвістичними факторами визначає його диференційні мовні ознаки. Головною складовою юридичного дискурсу є текст юридичного документу, який врешті-решт є поштовхом до соціально-правового розвитку суспільства.

Джерелом юридичних текстів є професіонали-юристи, які створюють ці тексти, враховуючи особливості устрою суспільства. Статус права є надзвичайно високим та відповідальним, його мова є показником рівня культури законодавців, їх поваги до громадян. При формулюванні законів їх автори (а отже і перекладачі) просто зобов'язані додержуватися існуючих норм мови.

Юридичний текст виконує дві функції – пізнавальну та наказову, що поєднує його як з науковим текстом, так і з текстом інструкції. Однак якими б не були закони за змістом, за своїми типологічними ознаками вони достатньо однорідні.

Загальні мовні характеристики законодавчого дискурсу в англійській та українській мають багато спільного. Мова законодавчого дискурсу типово є ритуальною та архаїчною, вона підпорядковується дуже суворим стилістичним нормам у відношенні способу висловлювання і реєстру, а також високою мірою кодифікованих жанрових структур. Стиль більшості документів не повинен викликати додаткових асоціацій та відвертати увагу

від суті документу, відсутні будь-які індивідуально-авторські риси. Нейтральне викладення юридичних норм підвищує ефективність правового регулювання.

Існують жорсткі обмеження на всіх рівнях, починаючи з макроструктури тексту до абзаців, речень та зворотів, з неодмінним намаганням дотримуватися стандартизованих форм, часто рідкісних для звичайних текстів, кліше, сталих зворотів та особливих засобів вираження цілісності (когерентність, інтертекстуальність). Мова права є консервативною, тому що архаїчність надає їй авторитетності та навіть величності. Важкість інформаційного навантаження кожного речення та важливість повного та однозначного передавання кожного положення, коли виключається будь-яка можливість двозначного тлумачення, спричиняють використання надзвичайно довгих речень з складним синтаксисом, високим рівнем гіпотаксису, повторенням синтаксичної переривчастості. Поширені логічні структури зі значенням умови та причини, наприклад:

If, after giving notice to the parties concerned to submit their comments, the Commission finds that aid granted by a Member State or through State resources is not compatible with the internal market having regard to Article III-56, or that such aid is being misused, it shall adopt a European decision requiring the Member State concerned to abolish or alter such aid within a period of time to be determined by the Commission.

Якщо, після сповіщення зацікавлених сторін із пропозицією подати свої коментарі, Комісія встановлює, що допомога, яку надала держава-член чи яку отримано з державних ресурсів, є несумісною з внутрішнім ринком з огляду на статтю III-56, чи що таку допомогу використовують неналежним чином, вона ухвалює європейське рішення, що вимагає від зацікавленої держави скасувати чи змінити таку допомогу протягом строку, що його належить установити Комісії.

Намагаючись бути якомога точними, юристи надають перевагу дуже гнучкій, розпливчастій, абстрактній мові, яка ідеально витримує випробу-

вання часом. Об'єктивність представлення інформації забезпечується переважанням абсолютного теперішнього часу дієслова та пасивними конструкціями. Не властива юридичному тексту компресивність (не є характерними скорочення, дужки та цифрові позначення; числівники зазвичай передаються словами і т.д.).

Загальний характер інформації передається завдяки переважанню семантики підмету де поряд з іменниками юридичної тематики широко вживаються іменники та займенники з узагальнюючою семантикою (кожний, ніхто, всі громадяни).

Наказовий характер інформації забезпечується шляхом використання дієслівних структур зі значенням модальності необхідності та модальності можливості: не можуть, має право, наприклад:

In each of the Member States, the Union shall enjoy the most extensive legal capacity accorded to legal persons under their laws; it may, in particular, acquire or dispose of movable and immovable property and may be party to legal proceedings.

У кожній державі-членові Союз має найширше право- та дієздатність, надані юридичним особам за їхнім правом; він може, зокрема, набувати у власність рухоме та нерухоме майно та розпоряджатися ним, а також бути стороною в судовому провадженні.

Інформація правової спрямованості, яка підлягає перекладу, може стосуватися будь-якої сфери діяльності людини, і це може становити додаткові труднощі для перекладача, наприклад:

Регламент (ЄС) № 1830/2003 Європейського Парламенту та Ради від 22 вересня 2003 року, про можливість контролю та етикетування генетично модифікованих організмів та можливість контролю харчових продуктів та кормів, виготовлених з генетично модифікованих організмів та що вносить зміни до Директиви 2001/18/ЄС; ДИРЕКТИВА 2003/37/ЄС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ від 26 травня 2003 року про затвердження типового зразка сільськогосподарських або лісгосподар-

ських тракторів, їх причепів та змінного причіпного обладнання разом з їх системами, компонентами та окремими технічними елементами та яка припиняє дію Директиви 74/150/ЄЕС [3].

В подібній ситуації окрім фонових знань власне в юридичній сфері (розуміння реалій різних правових систем, спеціальної термінології, культурно-історичного контексту і т.д.) перекладачу потрібні фонові знання у специфічній галузі, якої стосується документ.

Вищезгадані риси роблять мову юридичного дискурсу не тільки надзвичайно складною (навіть для носіїв мови, які не мають юридичної освіти), але часто і незрозумілою, непрозорою. Власне, часто, якщо і є якийсь сенс, його важко знайти. Як зазначив Д. Мелінкоф [7, с. 45]: “мова юристів це спосіб утримання професійної монополії шляхом збереження таємниць професії у сейфі незрозумілої мови”. В той час коли професійні юристи є достатньо компетентними в питаннях герменевтики (це важлива складова їхнього арсеналу умінь), перекладач в своїх інтерпретаціях постійно ризикує перейти межі своєї професійної компетенції.

Переклад юридичного дискурсу становить труднощі, тісно пов'язані з природою юридичного дискурсу та специфічними рисами англійської та української правових систем і мов.

1) Труднощі, що виникають внаслідок відмінностей в правових системах.

Кожна правова система діє в складних соціально-політичних межах, які відображають історію, традиції, звичаї та устрій певної соціальної групи. Ці складні межі рідко є ідентичними в різних країнах, навіть якщо правові системи мають спільне походження. Той, хто створює інформацію правової спрямованості не орієнтується на реципієнта, який незнайомий з правовими традиціями. Нерідко перед перекладачем постає задача перекласти термін, аналог якого просто відсутній у цільовій культурі. Наприклад, *Department of the Interior*, яке перекладається як *Департамент (Міністерство) внутрішніх справ*, обов'язково передбачає уточнення, що в США та Україні це органи, що наділені різними повноваженнями: в США Департамент

(Міністерство) внутрішніх справ є відповідальним за стан доріг, охорону навколишнього середовища, дотримання екологічних законів і тому не є силовим правоохоронним відомством.

2) Труднощі, пов'язані з розбіжностями в будові мов, наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій; побудові речення. Англійська та українська належать до різних гілок індоєвропейської родини мов та різних структурних типів мов, наприклад:

Member States shall accord nationals of other Member States the same treatment as their own nationals as regards participation in the capital of companies or firms within the meaning of the second paragraph of Article III-27, without prejudice to the application of the other provisions of the Constitution.

Без порушення застосування інших положень Конституції, держави-члени в питаннях їхньої участі в капіталі товариств у сенсі статті III-27, надають громадянам інших держав-членів однаковий режим із власними громадянами.

3) Труднощі, що виникають внаслідок відсутності в українській мові відповідників деяких юридичних термінів. В порівнянні з українською мовою, юридична терміносистема англійської формувалась достатньо тривалий період, вона більш розвинена та розгалужена, наприклад: *misdemeanour* – *місдімінор* (категорія найменш серйозних злочинів, які межують з адміністративними правопорушеннями); *felony* – *фелонія* (категорія тяжких злочинів, яка за ступенем небезпеки знаходиться між державною зрадою та місдімінором); *abator* – *особа, яка незаконно заволоділа нерухомістю до вступу спадкоємця у володіння*. Внесення в право чужорідних елементів, без врахування національно-правової специфіки порушує системність функціонування права. Окремо слід відмітити нестійкість юридичної терміносистеми, яка є наслідком невпинного розвитку права.

4) Труднощі, спричинені використанням незвичайної структури речень в англійській мові до законодавчого дискурсу. Відомо, що англійська мова права зазнала значного впливу граматичних структур

французької. Досить розповсюдженими є різновиди умовного способу, які вийшли з вживання в сучасній англійській, особливо в розмовній, наприклад:

«Be it enacted by the Queen's most Excellent Majesty, by and with the advice and consent of the Lords Spiritual and Temporal, and Commons, in this present Parliament assembled, and by the authority of the same.....» [5].

5) Труднощі, пов'язані з перекладом загальних термінів, які мають незвичайне значення, наприклад, *counterpart* – *дублікат документу*; *prayer* – *форма виступу перед судом*; *without prejudice* – *без шкоди для інтересів*.

Спираючись на згадане вище, можна стверджувати, що юристи не можуть очікувати від перекладачів створення паралельних текстів, ідентичних за впливом, але вони очікують, що перекладені тексти будуть мати ідентичні правові наслідки. Якість юридичного перекладу певним чином впливає на ефективність правозастосування, ступінь регламентації конкретних відносин, отже мова перекладу має забезпечити реалізацію суспільного призначення та відповідати правовому узусу. Це вимагає від перекладача абсолютно чіткого розуміння ситуативних, соціальних, контекстуальних правил, яких дотримується в процесі правотворчості законодавець іншої держави та іншої культури.

Це надзвичайно відповідальне завдання перекладачів обумовлює необхідність подальшого глибокого дослідження специфічних рис перекладу англійської юридичної дискурсу всіх типів з урахуванням прагматичних аспектів перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-русский юридический словарь / [сост. С.Н. Андрианов, А.С. Берсон, А.С. Никифоров]. – М. : Руссо, 2003. – 510 с.
2. Ван Дейк Т.А. К определению дискурса [Электронный ресурс] / Ван Дейк Т.А. – Режим доступа : <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/vandijk2.htm>.
3. Електронна система документації з питань адаптації законодавства України до Законодавства Європейського союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступа : www.eurodocssdla.gov.ua.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В.Н.Ярцева.]. – М. : Сов.

энциклопедия, 1990. – 685 с. 5. An online institute devoted to the study of language and the law [Electronic resource]. – Режим доступа : www.languageandlaw.org. 6. EC Legislation 2004-2005. – [edited by N. Foster]. – Oxford : University Press, 2004. – 689 p.

7. Mellinkoff D. The Language of the Law/ David Mellinkoff. – Boston : Little, Brown and Co, 1963. – 526 p. 8. Otto W. Die Paradoxie einer Fachsprache / Walter Otto. – Stuttgart : Der öffentliche Sprachgebrauch. Band II, 1981. – 678 S.

© I.A. Семьонкіна, 2010